

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

**Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв**

СОЛЬФЕДЖІО

**Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації**

**Спеціальність
“Музичне мистецтво”**

**Спеціалізація
“Музичне мистецтво естради”**

Київ – 2008

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв

СОЛЬФЕДЖІО

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Музичне мистецтво”

Спеціалізація
“Музичне мистецтво естради”

Київ – 2008

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру
навчальних закладів культури і мистецтв України

Загальний обсяг годин – 459,
практичних – 296,
самостійних – 163.

СОЛЬФЕДЖІО

Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 36 с.

Укладач	<i>Ю. Г. Пінчук</i> – викладач Харківського музичного училища ім. Б. М. Лятошинського
Рецензенти:	<i>Л. М. Трубнікова</i> – професор кафедри гармонії та поліфонії Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського <i>О. І. Козак</i> – професор кафедри теорії музики та фортепіано Харківської державної академії культури, кандидат філософських наук
Редактор	<i>Є. Д. Колесник</i>
Відповідальний за випуск	<i>А. І. Ткаченко</i>

Навчальне видання

Формат 60×84_{1/16}. Папір офсетний. Друк ризографічний
Ум. друк. арк. 2,1. Наклад 150 прим.

ПП “НОВА КНИГА”, м. Вінниця, вул. Квятека, 20
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №2646 від 11.10.2006 р.
Тел. (0432)52-34-80, 52-34-82 Факс 52-34-81
E-mail: info@novaknyha.com.ua

© Державний методичний центр
навчальних закладів культури
і мистецтв України, 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета курсу

Предмет “Сольфеджіо” в музичних училищах із спеціальності “Музичне мистецтво естради” є складовою частиною професійної підготовки музикантів-виконавців у царині естрадно-джазової музики і передбачає набуття і розвиток слухових навичок, необхідних для діяльності майбутнього спеціаліста.

По ходу своєї професійної діяльності виконавці-естрадники повинні бути віднесені до фахівців, які працюють у сфері “Public Relation”, тобто їх творчість значною мірою визначає рівень виховання аудиторії, її художнього смаку, її світогляду.

Ці обставини вимагають від предмета “Сольфеджіо” (та від викладача, який веде цей предмет) виконання більш широкого кола завдань: виховання музичного мислення, слухового сприйняття, розвитку творчих здібностей студентів і виховання їх художнього смаку.

Тобто це, зокрема, розвиток музичного слуху, пам’яті, навичок осмислення елементів музичної мови та закономірностей будови музичного цілого, вміння читати та записувати музичний текст, його аранжувати, імпровізувати на основі окремих складових цього тексту (наприклад, гармонії, ритму тощо), сприймати і виконувати музику по слуху.

Таким чином, предмет “Сольфеджіо”, який вивчається у комплексі з такими дисциплінами, як елементарна теорія музики, гармонія, зокрема джазова, практичний курс імпровізації, інструментування, аранжування та фах, виконує специфічну об’єднуючу функцію.

Короткі методичні вказівки

Методика навчання сольфеджіо на естрадному відділі в цілому оснований на традиціях, які склалися у викладанні цієї дисципліни (виховання слуху на ладовій основі, основні форми роботи, послідовність проходження матеріалу тощо). Разом з тим, викладання сольфеджіо на естрадному

відділі містить ряд специфічних завдань і засобів навчання, які пов'язані з інтонаційними особливостями естрадної та джазової музики (блюзовий лад, ладова модальність, особливі риси метрики, ритму, гармонії), а також імпровізаційності як основи виконавства.

Тут треба підкреслити, що суттєва особливість методики викладання сольфеджіо у естрадників пов'язана із значно більшим об'ємом засобів, які повинні засвоїти студенти, із ширшою інтонаційно-стилістичною основою курсу сольфеджіо: тобто, студенти мусять оволодіти як основами традиційного курсу, так і засобами сучасної естрадно-джазової музики. Звідси і специфічне співвідношення детального та оглядового вивчення окремих тем, контрольних та чисто навчальних форм праці. В той же час певна новизна музичного матеріалу курсу сольфеджіо ставить перед викладачем такі завдання, як оволодіння навичками створення та імпровізацій вправ в естрадно-джазовому стилі.

В курсі використовується традиційна термінологія, позначення, засоби запису музичного тексту, які ми маємо в сучасній естрадно-джазовій музиці. Це прояв практичної направленості курсу на засвоєння основних ритмічно-інтонаційних формул масових жанрів, що є необхідною умовою гри “по слуху” та імпровізації. Одночасно в навчальний процес включаються досить складні для загальних курсів засоби, але їх використання на практиці досить обмежене і пов'язане головним чином із найбільш типовими інтонаційними варіантами.

Як відомо, мистецтво естради засноване на традиціях пісенно-танцювальних жанрів та “міського” фольклору XIX–XX століть, тобто являє собою яскравий вияв музики гомофонно-гармонічного складу. Гармонічна сітка форми (так званий “квадрат”), мелодичний рух на основі цієї сітки, лінія басового голосу та гармонічне наповнення також на основі гармонічної сітки форми – ось основні шляхи мислення естрадно-джазового виконавця. Саме це і є одним із основних принципів створення даної програми. Акордика, її послідовне ускладнення, мелодична фігурація по звуках акордів, послідовності інтервалів, дво-, чотири- та п'ятиголосні диктанти, які мають в основі типові гармонічні формули, – така, в цілому, послідовність введення матеріалу, змісту предмета.

Доцільне використання такої методики вивчення тем курсу: демонстрація інтонацій, які вивчаються, показ їх використання у “стандар-

тах” з наступним аналізом; вивчення напам'ять основних типів інтонацій, які щойно аналізувались; використання їх у сольфеджуванні, творі, імпровізації; варіанти використання цих нових інтонацій у поєднанні з іншими, що були вивчені раніше в сольфеджуванні та слуховому аналізі; використання їх у диктанті; перевірка якості засвоєння нових інтонацій на контрольних уроках по пройдених темах; постійне використання цих нових інтонацій у подальшій роботі.

Для студентів різного рівня підготовки в рамках однієї теми (однієї вправи) можуть бути поставлені різні завдання: так, наприклад, при проходженні теми “Блюзовий лад” може бути запропонована мелодія з акомпанементом, а студенти, в залежності від рівня можливостей, цю мелодію або заспівають із назвою звуків та власним супроводом на фортепіано, або програють на фортепіано як мелодію, так і гармонію; або проспівують лише мелодію та характерні акорди із блюзовими нотами; або запишуть цю мелодію із гармонічною сіткою; або запишуть окремо лише гармонічну сітку, або транспонують її голосом (чи на інструменті), або зроблять варіювання мелодії на дану гармонію, або зроблять імпровізацію на дану гармонічну сітку, і так далі.

Викладачу при створенні або імпровізації творів (як матеріалу для інтонаційних вправ, слухового аналізу, диктанту) необхідно прагнути до цілісності їх композиції (їх музичного сприйняття), вибирати типові випадки застосування інтонацій, що вивчаються. Бажано широко використовувати для цих цілей твори як естрадно-джазової, так і академічної музики, зразки фольклору.

Також бажано по можливості ширше поєднувати різні форми роботи при засвоєнні одного інтонаційного явища (наприклад, початкова тема “Стійкі ступені ладу” може бути засвоєна при використанні різних завдань в слуховому аналізі, інтонуванні, сольфеджуванні, письмових формах), а вивчення нових інтонацій в одноголоссі повинне випереджати їх використання в багатоголоссі.

Інтонаційні вправи та слуховий аналіз

Метою цих форм роботи є вивчення окремих елементів: ступенів ладу, інтервалів, акордів, типових мелодичних та гармонічних зворотів, засобів будови мотиву, фрази, теми. Оволодіння цими елементами буде основою сприйняття та осмислення більш розвинутих побудов.

Оскільки дані форми роботи сприяють виробленню слухових вражень, то вони значною мірою пов'язані з використанням типових назв, визначень, понять, засобів позначення характерних джазових акордів.

Значне місце в слуховому аналізі та інтонаційних вправах займають акорди та послідовності акордів у тісному розташуванні. Ця робота є найважливішою, вона будує засади не тільки гармонічного, але й мелодичного сольфеджіо. До цього треба додати, що акордика в широкому розташуванні, що характерна для дійсної акомпануючої фактури (септ-акорди із додатковими, блюзовими, альтерованими тонами), використовується в сольфеджіо, як і в естрадно-джазовій музиці, головним чином в основному виді. Тут треба навчити студентів чітко визначати лінію баса і основу акордів.

Сольфеджування

Більшість естрадно-джазових мелодій мають пісенно-танцювальну основу, яка має чітку квадратність структури і типові гармонічні зврати. В той же час мелодія естрадно-джазової музики досить різноманітна за жанрами, стилями, особливостями виконання (на різних інструментах), засобами імпровізаційного розвитку. І тому численні мелодії схожі на той матеріал, який міститься в збірках “академічного” сольфеджіо і які можуть бути використані як додатковий матеріал в рамках традиційної методики.

Загальною методичною особливістю роботи над естрадно-джазовою мелодикою треба вважати необхідність постійного гармонічного та ритмічного супроводу, тому що тільки в цьому разі краще виявляються характерні ладові та ритмічні особливості. Гармонізація ж може варіюватися, спрощуючи чи, навпаки, ускладнюючи слухову орієнтацію в ладі.

Треба підкреслити, що інтонування із власним супроводом на фортепіано є обов'язковою формою роботи, яка не тільки сприяє засвоєнню нових гармонічних фарб, але й дає змогу звернути увагу на характерні ладотональні, інтонаційні, ритмічні прояви взаємодії мелодії і гармонії. А ступінь складності супроводу визначається рівнем підготовки студентів, наприклад, студенти-піаністи повинні використовувати різноманітні фактури (в залежності від жанру, стилю мелодії), такі як “*streide-piano*”, а духовики та ударники – блокакорди. До цього треба додати, що робота з фортепіано повинна починатися вже з пер-

шого семестру, і тут викладач повинен допомогти студентам і показати основні фактурні варіанти викладення акордів (у закритій позиції).

Для того щоб добре відчувати інтонації блюзового ладу, який є характерною ознакою джазової мелодики, можна використати інтонаційні вправи, в яких блюзові ноти мелодійно та гармонічно співставляються з натуральними III та VII ступенями. Типові мелодичні інтонації блюзового ладу мають мінорне забарвлення, але зазвичай гармонізуються мажорними акордами і при цьому виникає характерний фонізм акорду із двома різними терцієвими тонами, наприклад C_7^{+9} . Це, безумовно, створює певне ускладнення в інтонуванні і потребує спеціальних вправ.

Блюзовий лад доречно проробляти одночасно з видами мажору та мінору, що дає змогу закріпити в усвідомленні студентів уяву про блюзові ноти як різновиди діатонічних ступенів ладу.

Взагалі треба мати на увазі, що яскраве дисонуюче неспівпадіння звуків мелодії і гармонії мотиву можливе не тільки в умовах блюзового ладу, але й в інших ладових умовах, тобто тут ми маємо один із найхарактерніших інтонаційних засобів естрадно-джазової музики. Необхідно зробити так, щоб студенти змогли набути навички сприйняття цих звуків, могли вільно будувати, визначати на слух, співати дисонуючі тони по їх цифровому вираженню.

У разі співів з листа мелодики джазового стилю слід звернути увагу на навички “вільного читання”: використання ритму свінга, блюзових інтонацій, елементів мелодичного та ритмічного варіювання.

У багатоголосному сольфеджіо особливу увагу слід приділити досягненню чистого інтонування при співах хоралів на основі джазової гармонії, що край необхідно для практичної роботи виконавців.

Робота над ритмом

Характерною особливістю естрадно-джазової мелодики в цілому можна вважати синкоповану ритміку та акцентуацію, а сама ритміка відрізняється імпульсивністю загального руху, різноманітністю ритмічного малюнка та поєднання кількох ритмічних ліній. Оволодіння такою ритмікою вимагає систематичної праці над нею на протязі всього терміну навчання.

Використання елементів джазової ритміки з початку курсу дозволяє в поєднанні з гармонізацією найпростішими джазовими акордами

надати простим мелодіям характерний для жанру вигляд. Роботу треба починати з вивчення ритмічних ліній з різноманітними засобами акцентування, далі навчитися поєднувати дві ритмічні лінії, додати третю (з простим малюнком), і при цьому паралельно вести роботу над синкопами в поєднанні з елементарним ритмом. Такі вправи повинні використовуватися до кінця навчання і постійно ускладнюватися. Слід зауважити, що навички одночасного прослуховування та виконання кількох самостійних ритмічних ліній є одними із найважливіших показників якості добре розвинутого почуття ритму. З іншого боку, всі ці вправи виховують також і відчуття метра – основу вільного виконання різноманітних синкоп, ритмічних накладень та свінгу.

Певних зусиль потребує робота над джазовим синкопуванням, яка є складовою частиною ритмічного малюнку акомпанементу, сольної партії, виконавської агогіки. В ритмічних вправах слід добиватися повного автоматизму, і тільки опісля можна переходити до поєднання двох або трьох різних ритмів. Доброю допомогою повинні стати ритмічні диктанти та запам'ятовування типових ритмоформул, ритмічні імпровізації на основі метрики гармонічної сітки.

У сольфеджуванні двоголосся, багатоголосся та диктанти встає завдання координації ритміки голосів, студіювання характерних видів співвідношення остинатного басового і більш вільного різноманітного ритму соліруючого голосу.

У послідовностях для слухового аналізу також бажано використовувати ритмічну та мелодичну фігурації, характерні ритмо-фактурні прийоми, аналізувати ритмічні засоби паралельно з аналізом гармонії (тут доцільно нагадати, що в ритмі також є мотиви і фрази, розвиток на основі різних повторностей, кульмінація).

Диктант

Це вагома частина роботи на уроці, метою якої є розвиток музичної пам'яті, внутрішнього слуху, навичок запису музичного тексту. Процес запам'ятовування, осмислення та запису музичних фрагментів – досить ефективний метод навчання, який допомагає поглибленому закріпленню матеріалу.

Використовуються такі види диктантів: одноголосний, одноголосний із записом гармонічної сітки акомпанементу, двоголосний,

чотири- та п'ятиголосні (акорди в тісному розташуванні з басом), ритмічні диктанти, гармонічні диктанти із записом тільки гармонічної сітки літерно-цифрованими символами.

Одноголосні диктанти повинні виконуватися із акомпанементом, фактурні особливості якого визначаються рівнем підготовленості групи. Слід звернути особливу увагу на те, що студенти повинні записувати мелодію і гармонію одночасно, сприймаючи рух мелодії як гармонічну або мелодичну фігурацію на основі конкретного акорду. Звідси – небажано виконувати окремо мелодію без гармонії, хоча “зворотний” варіант (виконання окремо тільки гармонії) цілком можливий.

При запису диктанту зі складним ритмом можливе окреме виконання і запис ритмічної основи з подальшим додаванням висотності. Студенти повинні оволодіти навичками точного та спрощеного запису ритму, якщо мелодія виконується в русі “свінг”.

А оскільки більшість мелодій диктантів мають в основі блюзовий лад (або його елементи), то можлива варіантність у записі блюзових нот (нотація хроматизмів і блюзових звуків не завжди співпадає).

У двоголосних диктантах основну увагу треба зосередити на фактурі “бас-мелодія” в типових для джазу гармонічних зворотах. При цьому бажано в першу чергу записувати гармонічну схему, звертати увагу студентів на характерні види руху басового голосу, характерні ритмічні співвідношення мелодії та басу.

Метроритмічне оформлення в чотири- та п'ятиголосних диктантах є обов'язковим. Оскільки чотириголосні диктанти є все-таки допоміжним навчальним засобом, то тут можливі такі варіанти:

- 1) чотириголосся моноритмічного типу в тісному розташуванні у вигляді послідовності (“ланцюжка”);
- 2) чотириголосся з диференційованим розшаруванням на соліруючий голос із досить розвиненим ритмічним рухом та акомпанемент із акордових вертикалей у триголосному варіанті (з ведучою терцією або септимою).

Безумовно, останній варіант може бути рекомендований для запису більш підготовленим студентам (наприклад, піаністам), а решта групи може записати ведучий голос, бас та гармонічну сітку.

До допоміжної форми роботи треба також віднести і п'ятиголосний

диктант, у фактурі якого повинен бути стриманий бас із ритмічною фігурацією, на фоні якого досить повільно рухається послідовність акордів у тісному розташуванні.

Творчі форми роботи

Завданням першорядного значення в курсі сольфеджіо у естрадників є обов'язковий розвиток навичок самостійного музичного вислову в різноманітних імпровізаціях, завданнях на створення окремих побудов. Такі форми роботи конче необхідні для розвитку музичного мислення взагалі та якісного засвоєння студентами окремих елементів музичної мови зокрема.

Творчі завдання проводяться паралельно з інтонаційними вправами, слуховим аналізом. Це можуть бути імпровізації коротких побудов з визначеним тематичним завданням. Спів коротких фраз, зворотів проводиться безпосередньо в класі паралельно з інтонаційними вправами, а іноді і замінюючи собою інтонаційні вправи.

Завдання на створення більш розгорнутих побудов можуть бути розраховані також і на самостійну домашню роботу. Тут можливі одноголосні мелодичні імпровізації на різноманітні ладові ситуації, на інтервальну або акордову послідовність, на гармонічну сітку, на використання запропонованої фігурації, на ритмічний малюнок, на конкретну синтаксичну структуру, на запропонований тональний план.

Окрім цього, можуть бути запропоновані завдання на доутворення до меж періоду (форми блюзу) завданого початкового мотиву, фрази; утворення другого голосу до існуючого (записаного), утворення двоголосся за вказаним змістом (інтонаційним, метроритмічним, синтаксичним, фактурним) і таке інше.

Безумовно, перелічені творчі завдання є лише малою частиною різноманітності засобів і прийомів, конче необхідних для активізації слухової та творчої роботи студентів.

І тут багато чого залежить від педагога, від його вміння імпровізувати, показати на власному прикладі можливий варіант; від його вміння тактично, делікатно скорегувати розвиток мислення студента; або підібрати такі форми, які б сприяли повнішому розкриттю індивідуальних здібностей майбутнього соліста.

ЗМІСТ ПРЕДМЕТА

I семестр

Лад та його елементи

Діатоніка. Натуральний мажор. Натуральний мінор. Три види мажору і мінору.

Інтервали

Консонуючі та дисонуючі діатонічні інтервали. Характерні інтервали гармонічних ладів (зб. 2, зм. 7, зб. 5, зм. 4). Тритони в натуральних та гармонічних ладах.

Акорди

Тризвуки головних ступенів ладу та їх обернення в тональності та від звука. Дисонуючі тризвуки натуральних та гармонічних мажору і мінору в тональності та від звука. Септакорд V ступеня з оберненням в тональності та від звука.

Метроритм

Ритмічні тривалості основного розподілу (від цілої ноти до восьмої). Різноманітні види синкоп при русі восьмих тривалостей. Ритмічний рух у стилі "свінг".

II семестр

Лад та його елементи

Діатоніка мелодичних ладів народної музики. Мажорна та мінорна пентатоніка. Паралельно-мінливий лад. Однорідні лади семиступеневої діатоніки. Змішані однорідні семиступеневі та різнорідні (мажор та пентатоніка) лади. Прояви міксодіатонічної модальної хроматики. Блюзовий лад із характерними III, VII, V низькими ступенями мажору та V низьким ступенем мінору як типовий прояв ладового синтезу.

Інтервали

Тритони в трьох видах мажору та мінору. Інтервали на ступенях блюзового ладу (зм. 8).

Акорди

Септакорд II ступеня з оберненнями в тональності та від звука в натуральному та гармонічному мажорі та мелодичному мінорі. Септакорд VI ступеня з оберненнями в тональності та від звука в натураль-

ному мажорі та мелодичному мінорі. Всі тризвуки та септакорди (VI, II та V ст.) з оберненнями в послідовностях у тісному розташуванні.

Метроритм

Рух шістнадцятими тривалостями в найпростіших ритмічних фігурах. Елементи метричної мінливості при русі синкопами восьмими тривалостями. Геміола. Тріоль у простих ритмічних фігурах. Розміри 6/8, 9/8, 12/8.

III семестр

Лад та його елементи

Прохідні та допоміжні хроматичні звуки. Альтерація ступенів ладу. Відрізки хроматичної гама.

Інтервали

Хроматичні інтервали тональності (зм. 3 та зб. 6, зб. 2 та зм. 7, зб. 5 та зм. 4).

Акорди

Септакорд VII ступеня (малий та зменшений) з оберненнями в тональності та від звука. Септакорди I, III, IV ступенів, їх переміщення та обернення. В тісному розташуванні обернення всіх септакордів у діатонічних секвенціях. Нонакорди як варіантний акорд на основі великих та малих мажорних і мінорних септакордів.

Метроритм

Рух шістнадцятими тривалостями в простих ритмічних фігурах. Різноманітні синкопи при русі восьмими тривалостями. Елементи мінливої метрики при неспівпаданні метрики мотивів з основним метром. Поліритмія у двоголосі.

IV семестр

Лад та його елементи

Стрибкові хроматичні звуки, відхилення у споріднені тональності через характерні інтервали та тритони. Хроматична гама.

Інтервали

Хроматичні інтервали у зв'язку із стрибками до блюзових та хроматичних звуків (зб. 2, зм. 7, тритони, зб. 5, зм. 4, зм. 8, зм. 3, зм. 6). Характерні інтервали та тритони у відхиленнях до тональностей I ступеня спорідненості.

Акорди

В тісному та широкому розташуванні всі акорди блюзової гармонії в основному виді (мали мажорні септакорди I та IV ступенів, VII₇⁻⁵⁺⁷ мажору та гармонічного мінору). Септакорди I, III, IV, VII ступенів з оберненнями в гармонічних послідовностях у тісному розташуванні. Додаткові тони (6, 7, 9, 11, 13), блюзові та альтеровані тони (-5, +5, +9) в малих мажорних септакордах в основному виді у тісному розташуванні.

Метроритм

Рух восьмими та шістнадцятими тривалостями в простих ритмічних фігурах. Ускладнення ритмічних фігур різноманітними синкопами, зліганою тріоллю при русі восьмими тривалостями.

V семестр

Лад та його елементи

Хроматизація діатоніки та блюзового ладу. Рух на основі хроматичної та альтерованої гармонії. Рух на основі еліптичних послідовностей акордів з ходом на півтона та кварту (квінту). Відхилення у споріднені тональності з повільним та стрибковим хроматизмом.

Інтервали

Характерні інтервали у послідовностях та секвенціях в умовах відхилень у споріднені тональності.

Акорди

Малі септакорди на II та VI низьких ступенях, на усіх діатонічних ступенях в якості побічних домінант (у тісному розташуванні). Зменшені септакорди на всіх діатонічних та хроматичних ступенях в якості допоміжних гармоній та побічних домінант (у тісному розташуванні). В широкому розташуванні в основному виді малі мажорні септакорди, ускладнені блюзовими та додатковими тонами в секвентних послідовностях (тональних та модулюючих), еліптичних зворотах. В академічному гармонічному чотироголосі: тризвуки та секстакорди головних ступенів, квартсекстакорди в кадансових, прохідних та допоміжних зворотах, D₇ з оберненнями, тризвук VI ступеня, секстакорд II ступеня в каденціях (на засадах ознайомлення).

Метроритм

Ускладнення ритмічного руху. Поліметрія на основі сумісництва простих та складних регулярно-симетричних рівнодолевих тактів. Прості поліритмічні ситуації у двоголосі. Змішані розміри.

VI семестр

Лад та його елементи

Мажоро-мінор та міноро-мажор. Модально-ладова варіантність. Рух на основі еліптичної послідовності акордів з ходом на тритон, півтона, терцію, кварту (квінту). Секундові, терцеві посуви та секвенції як засіб переходу у неспоріднені тональності.

Інтервали

Енгармонізм хроматичних інтервалів. Домінантові терції сексти, тритони при відхиленнях у неспоріднені тональності, еліптичні розв'язання.

Акорди

Тризвуки мажору-мінору та мінору-мажору. Альтерація малого мажорного септакорду (в тісному розташуванні). Малі мажорні септакорди з низькою квінтою у звороті DD-D. Альтеровані та хроматичні акорди, модуляції у споріднені тональності, еліптичні звороти (з рухом основних тонів на півтона, терцію, кварту, квінту); тритонові заміни (в тісному розташуванні). Дезальтерація. В академічному гармонічному чотириголосці септакорди II та VII ступенів з оберненнями (на засадах ознайомлення).

Метроритм

Поліметрія на основі сумісництва регулярних несиметричних рівнодолевих тактів. Перемінні розміри. Ускладнення ритмічного руху у двоголосці.

VII семестр

Лад та його елементи

Модальний синтез як взаємодія різноладових систем. Відхилення у неспоріднені тональності через спільний звук при поступовому русі. Раптові модуляції у неспоріднені тональності.

Інтервали

Домінантові терції і сексти, тритони, характерні інтервали при відхиленнях у неспоріднені тональності.

Акорди

Мажорні тризвуки, мажорні септакорди на VII, VI та III низьких ступенях мажору та мінорні тризвуки, мінорні септакорди II ступеня, III та VI високих ступенів мінору (в тісному розташуванні). Поступові та раптові модуляції у неспоріднені тональності в тісному розташуванні.

В академічному гармонічному чотириголосці акорди DD в каденціях та відхилення у споріднені тональності (на засадах ознайомлення).

Метроритм

Поліметрія на основі сумісництва несиметричних різнодолевих тактів. Подальше ускладнення поліритмічних ситуацій у двоголосці.

VIII семестр

Лад та його елементи

Повільний та стрибковий рух діатонічними та хроматичними звуками при слабкому виявленні тонального центру. Ускладнення тональності проявами поліладовості та політональності.

Інтервали

Хроматичні інтервали у транспонуючих секвенціях та еліптичних зворотах при переходах в неспоріднені тональності.

Акорди

Переходи зі зсувом у неспоріднену тональність (в тісному розташуванні). Транспонуючі секвенції, еліптичні звороти з ходом на півтона, тон, терцію та тритон (в тісному розташуванні). Модально-гармонічні структури. В академічному гармонічному чотириголосці модуляції у споріднені тональності (на засадах ознайомлення).

Метроритм

Поліметрія на основі сумісництва різних тактів. Подальше ускладнення двоголосся.

ФОРМИ РОБОТИ

В усіх формах роботи паралельно засвоюється інтонаційний матеріал, який вказано у відповідному розділі "Зміст предмета". Всі послідовно введені форми роботи засвоюються протягом всього періоду навчання, а доповнення курсу новими вправами не відміння вивчені раніше.

Поміж формами немає чіткої межі. Так, наприклад, слуховий аналіз може переходити в інтонування, повторення на фортепіано, творчі форми (імпровізація) або в диктант, а спів з власним супроводом на фортепіано – в слуховий аналіз.

I семестр

Інтонанційні вправи

Гами і мелодичні звороти з використанням ступенів натурального мажору і мінору, видів мажору та мінору. Спів основних видів мелодичного руху (рух по гамі, по звуках акорду, розв'язання нестійких ступенів, секвентний рух і таке інше).

Діатонічні і характерні інтервали в тональності і від звука вгору з наступним розв'язанням у тональності. В тональності та від звука тризвуки, D₇ та їх обернення з різною послідовністю звуків. Цифрова послідовність інтервалів і акордів у тональності. Ланцюжок з 6–8 інтервалів або акордів у тональності з розв'язанням кожного елемента. Те ж саме без розв'язання.

Слуховий аналіз

Ступені мажору та мінору, види мажору та мінору. Визначення тоніки в мелодичній, інтервальної або акордовій послідовності; головних тризвуків, D₇ з оберненнями, основних мелодійно-синтаксичних структур (в межах восьми- та шістнадцятитактової теми): підсумовування, дроблення, періодичності, а також різновидів повторів (точного, варійованого, секвентного тощо), контрастів співставлення, кульмінацій, мелодійних каденційних формул.

Ступенів та інтервалів в тональності по їх гармонізації, інтервалів та акордів по їх розв'язанню, інтервальних і акордових ланцюжків (з 4–6 інтервалів або акордів) з повторенням на фортепіано після двох програвань.

Диктант

Одноголосся. Послідовне впровадження всіх перелічених інтонаційних та ритмічних труднощів. Запис по пам'яті з обмеженою кількістю програвань; усний диктант (бажаний розбір та спів з називанням звуків та диригуванням, повторення на фортепіано). Ритмічний диктант із подальшим наповненням його мелодійними звуками, запис гармонічної сітки диктанту з подальшою фіксацією мелодики, запис диктанту з попереднім аналізом складних характерних ритмоформул або мелодійних зворотів.

Інтервальні та акордові короткі фрази із записом у вигляді цифровки або нотами.

Сольфеджування

Одноголосся. Спів зразків пісенно-танцювальної музики народного, академічного та естрадно-джазового стилів. Сольфеджування зразків з рухом: по стійких ступенях мажору та мінору, поміж стійкими ступенями, по звуках тризвуків, D₇, по характерних ступенях видів мажору та мінору, по тритонах та характерних інтервалах видів мажору та мінору. Спів під акомпанемент педагога.

Просте двоголосся та триголосся з використанням поступового руху паралельними недосконалими консонансами або тризвуками з оберненнями (в триголоссі).

Творчі завдання

Імпровізація мотивів, фраз на вказаний метроритм, вид ладу, інтервали, акорди. Підбір акомпанементу до одноголосся.

II семестр

Інтонанційні вправи

Гами та мелодичні звороти на ступенях пентатоніки, семиступеневих діатонічних ладів, паралельно-мінливого, блюзового ладів.

Рух по звуках септакордів II, V, VI ступенів та тризвуків всіх ступенів ладу з оберненнями в тональних секвенціях. Мелодичний рух по звуках акордів, ускладнений блюзовими тонами.

Спів окремих інтервалів від звуку вгору та вниз.

Інтервальні та акордові послідовності (8–10 елементів) з наступним співом вертикалі чи по голосах у багатоголоссі.

Слуховий аналіз

Ступені, звороти пентатоніки, семиступеневих діатонічних ладів, паралельно-мінливого та блюзового ладу.

Короткі мелодичні, інтервальні, акордові будови (6–8 елементів) з наступним відтворенням голосом чи на фортепіано (після двох програвань).

Елементи музичних побудов: цезури, мотиви, фрази, речення, період; принципи розвитку та синтаксичні структури; характерний інтонаційний зміст музичного твору (прокоментувати).

Диктант

Одноголосся. Запис мелодії по пам'яті (з обмеженою кількістю програвань) у формі пісенної або блюзової теми (8, 12 тактів). Усні диктанти

з наступним співом або повторенням на фортепіано, ритмічні диктанти з подальшим їх наповненням мелодичними звуками, запис гармонічної сітки з наступним доповненням звуками; запис мелодій з пропуском окремих тактів, які треба доутворити на основі гармонічної та ритмічної сітки та загальних інтонаційно-стилістичних рис мелодії в цілому.

Просте двоголосся як різновид інтервального диктанту в умовах моноритмії та втори.

Акордові диктанти в обсязі фрази (2–4 такти).

Сольфеджування

Одноголосся. Спів зразків з рухом по ступенях діатонічних ладових систем, блюзового ладу; з рухом по звуках акордів з різною послідовністю тонів, із ускладненням блюзовими інтонаціями. Спів із власним супроводом (гра гармонічної сітки акомпанементу). Транспозиція вокальної партії на секунду з попереднім аналізом.

Подальше ускладнення дво- та триголосся в умовах моноритмії та паралельного руху.

Творчі завдання

Імпровізація в обсязі речення (з диригуванням) на основі метроритму, ладу, гармонічної сітки, інтервальних та акордових послідовностей. Доутворення до цілісної структури даного початку.

III семестр

Інтонаційні вправи

Гами і мелодичні звороти з прохідними та допоміжними хроматичними звуками у повільному русі. Звороти із хроматичними допоміжними звуками до тонів тризвуків головних функцій та септакордів II, V та VI ступенів. Звороти з хроматичними прохідними звуками як альтерацій нестійких ступенів з їх наступним розв'язанням.

Окремі хроматичні інтервали в тональності як оспівуючі стійкі ступені; короткі побудови з хроматичними інтервалами (простими та складовими).

Послідовності з діатонічних і хроматичних інтервалів як альтерацій діатонічних з їх наступним розв'язанням (12–14 інтервалів). Спів по вертикалі та горизонталі дуєтом чи з власним супроводом на фортепіано.

Звороти з використанням септакорду VII ступеня. Рух по звуках VII септакорду, а також септакордів I, III та IV ступенів. Звороти та

послідовності з переміщенням септакордів I, III та IV ступенів (12–14 акордів). Діатонічні (тональні) секвенції з оберненнями всіх септакордів. Нонакорди як варіантне співзвуччя у зворотах та послідовностях.

Слуховий аналіз

Альтеровані ступені ладу з розв'язанням. Короткі мелодичні, інтервальні та акордові побудови в тісному розташуванні з наступним відтворенням голосом або на фортепіано. Мелодичні звороти та фрази з рухом по звуках септакордів всіх ступенів, переміщення септакордів I, III та IV ступенів. Те ж саме з додаванням хроматичних прохідних та допоміжних звуків до тонів септакордів.

Окремі хроматичні інтервали, інтервальні фрази та послідовності в тісному розташуванні та широкому викладенні (10–12 інтервалів), записати у вигляді цифровки після 3-х програвань.

Окремі акорди у тісному розташуванні в основному виді, звороти, тональні секвенції з оберненнями септакордів в тісному розташуванні (повторити на фортепіано або прокоментувати). Акордові послідовності в тісному розташуванні (10–12 акордів) записати у вигляді цифровки або прокоментувати після 3-х програвань.

Короткі двоголосні побудови (фраза-речення) у фактурі: мелодична фігурація на фоні акомпануючого басового голосу (в басу – педаль, остинато або гармонічна фігурація у повільному русі) – проспівати з власним виконанням на фортепіано другого голосу.

Диктант

Ускладнення одноголосся прохідними та допоміжними хроматизмами при русі по звуках септакордів всіх ступенів ладу (в секвенціях), переміщенні I, III, IV та VII септакордів; з характерними та альтерованими інтервалами.

Двоголосся. Хроматичні прохідні та допоміжні звуки при паралельному та протилежному русі голосів (із розв'язанням типових дисонансів) та ясною функціональною вертикаллю.

Двоголосна фактура типу “бас-мелодія” (мелодична фігурація з використанням хроматизмів, блюзових тонів на фоні педального або остинатного голосу).

Інтервальні та акордові диктанти в обсязі речення (8–12 інтервалів або акордів).

Сольфеджування

Одноголосся з мелодичною фігурацією по звуках всіх діатонічних септакордів, з використанням прохідних та допоміжних хроматизмів.

Двоголосся:

- 1) у фактурі “бас-мелодія” (мелодична фігурація верхнього голосу на фоні педалі або ритмічної чи гармонічної фігурації басу);
- 2) поліфонічного складу (імітаційного або неімітаційного).

Триголосся: у вигляді акордових послідовностей; гармонічного складу з простими мелодичними лініями, ясною гармонічною координацією.

Творчі завдання

Імпровізація та створення одноголосних, інтервальних, акордових побудов в обсязі фрази або речення на заданий метроритм, лад, гармонічний зворот, послідовності.

IV семестр

Інтонаційні вправи

Тональні (діатонічні) та хроматичні секвенції на одноголосні, інтервальні та акордові мотиви в тісному розташуванні (по квартах, квінтах). Мелодичні звороти зі стрибковими хроматичними звуками, відхиленнями до споріднених тональностей, рухом по хроматичній гамі.

Хроматичні інтервали від звуку вгору; інтервальні звороти та послідовності з хроматичними або альтерованими інтервалами, що утворюються внаслідок стрибків до блюзових та хроматичних звуків; інтервальні послідовності з відхиленням у споріднені тональності через тритон (14–16 інтервалів).

В тісному розташуванні окремі акорди та звороти з септакордів всіх ступенів з оберненнями; нонакордів, зменшеного, збільшеного та VII₇⁺⁷⁻⁵; варіантних акордів від одного ступеня.

Спів тонів: блюзових, додаткових, альтерованих у септакордах, які викладені у широкому розташуванні (зіграні викладачем).

Слуховий аналіз

Послідовності з 12–15 інтервалів з тональними відхиленнями (повторити голосом або на фортепіано після трьох програвань).

Акордові послідовності в тісному розташуванні з повторенням голосом або на фортепіано після трьох програвань (12–14 акордів);

акорди блюзової гармонії у широкому розташуванні з визначенням мелодичного положення; ці ж акорди в акомпанементній фактурі.

У широкому розташуванні: акорди в основному виді з ускладненнями (блюзовими, додатковими, альтерованими тонами); прості звороти, каденції з акордів блюзової гармонії в основному виді, секвенції по квартах і квінтах (з коментарем після одного програвання); послідовності з 12–14 акордів із записом цифровки після трьох програвань.

Диктант

Подальше інтонаційне ускладнення одноголосся хроматичними допоміжними, які взяті стрибком, відхиленнями у споріднені тональності.

Двоголосся у фактурі “бас-мелодія” та поліфонічного складу з хроматизмами.

Інтервальні та акордові диктанти з повторенням за фортепіано і співом одного з голосів.

П’ятиголосний диктант в фактурі: бас і септакорди в тісному розташуванні (на основі септакордів II, V, VI та VII ступенів в умовах “стрічкового” голосоведення та на фоні остинатного баса).

Сольфеджування

Ускладнення одноголосся прохідними та допоміжними звуками, повільно або стрибком; відхиленнями та модуляціями у тональності.

Двоголосся в двох варіантах фактури типу “бас-мелодія”: 1) з рухом баса по основних тонах тризвуків головних функцій; 2) з рухом баса по звуках основних видів септакордів II, V та VI ступенів.

Двоголосся з елементами поліфонічної взаємодії голосів та використанням блюзових і хроматичних інтонацій.

Творчі завдання

Імпровізація побудов в обсязі періоду, блюзу на основі метроритму, ладу, гармонічних зворотів, послідовності. Варіювання одного з голосів двоголосся.

V семестр

Інтонаційні вправи

Окремі хроматичні інтервали від звуку вниз; спів по вертикалі та горизонталі (за фортепіано) інтервальних послідовностей з хроматичними інтервалами; характерними інтервалами при відхиленнях у споріднені тональності, секвентним розвитком (в обсязі періоду, 16–18 інтервалів).

У тісному розташуванні альтеровані та хроматичні акорди, малі септакорди на II низькому та VI низькому ступенях; мелодичні звороти з рухом по звуках цих акордів, різних видів фігурацій цих же акордів; зменшених септакордів на всіх діатонічних та хроматичних ступенях в якості допоміжних гармоній або побічних домінант; звороти та послідовності з ними у тісному розташуванні (до 16 акордів).

По цифровці та по гармонічній сітці спів зворотів та окремих малих мажорних септакордів, ускладнених блюзовими та додатковими тонами у широкому розташуванні. Ці ж акорди в секвентних еліптичних послідовностях з рухом по кварто-квінтовому колу, по півтонах та по ступенях діатонічної гами в тісному розташуванні (14–16 акордів).

На засадах ознайомлення співи акордових послідовностей у класичному чотириголосі (з використанням тризвуків та секстакордів головних ступенів, квартсекстакордів у кадансовому, прохідному та допоміжному зворотах, D₇ з оберненнями, тризвуку VI ступеня та секстакорду II ступеня у кадансовому звороті (по вертикалі та по голосам, по нотному тексту).

Слуховий аналіз

Окремо взяті хроматичні інтервали з еліптичними розв'язаннями (як елементи зворотів типу II₇ – ьII₇ – I).

Інтервальні модуляційні послідовності з відхиленнями до споріднених тональностей через характерні інтервали та тритони, на основі секвентного руху в обсязі 14–16 інтервалів з повторенням голосом або на фортепіано після трьох програвань.

У тісному розташуванні: альтеровані та хроматичні акорди з ладовим та еліптичними розв'язанням і без них (повторити голосом або на фортепіано); еліптичні послідовності малих мажорних септакордів (по півтонах та квартоквінтовому колу); послідовностей з використанням малих ьII₇ та ьVI₇ на всіх діатонічних ступенях в якості побічних домінант або секвенцакордів у формі періоду (блюзу) з наступним аналізом чи повторенням на фортепіано після трьох програвань (12–15 акордів).

У широкому розташуванні акорди з блюзовими додатковими та альтерованими тонами в основному виді в секвенціях з коментарем після трьох програвань (12–15 акордів).

У гармонічному академічному чотириголосі послідовності в обсязі періоду (12–15 акордів) з наступним коментарем.

Диктант

Одноголосся. Рух на основі альтерованих та хроматичних акордів, еліптичних зворотів, які обумовлені гармонічною сіткою.

Двоголосся з використанням блюзових та хроматичних звуків.

Інтервальні, акордові, а також п'ятиголосні диктанти з включенням альтерованих та хроматичних акордів еліптичних півтонових та кварто-квінтових зворотів.

Сольфеджування

Одноголосся з використанням альтерованих та хроматичних акордів у мелодичному русі, різноманітних видів фігурацій, еліптичних послідовностей в гармонічній сітці.

Двоголосся з блюзовими та хроматичними звуками в обох голосах з ясними фактурними та тонально-гармонічними співвідношеннями голосів.

Чотириголосся акордового складу академічного (класичного) типу.

Творчі завдання

Імпровізація побудов у формі блюзу на основі заданих метроритму, гармонічної послідовності (гармонічної сітки). Утворення другого голосу до записаного (проінтонованого). Варіювання тексту записаного диктанту.

VI семестр

Інтонаційні вправи

Мелодичні і мелодико-гармонічні звороти з проявами модальної хроматики на основі мажоро-мінору та міноро-мажору.

Інтервальні послідовності (за цифровкою викладача) з відхиленнями у неспоріднені тональності через домінантові терції, сексти, тритони, а також внаслідок “зсуву” (на секунду, терцію) або секвенції (15–17 інтервалів).

Співставлення окремих акордів на тритон і терцію (в тісному розташуванні). В тісному розташуванні окремі малі мажорні септакорди з альтераціями, звороти DD–D з низькою квінтою; послідовності з відхиленнями у споріднені тональності; модуляції в споріднені тональності у формі періоду (15–17 акордів). Акордові послідовності в тісному розташуванні з еліптичними переходами на півтона, терцію, кварто-квінту і тритон за цифровкою викладача або гармонічною сіткою (15–17 акордів).

У класичному академічному чотириголосі септакорди II та VII ступенів з оберненнями у зворотах та послідовностях на засадах ознайомлення (по нотному тексту 15–17 акордів).

Слуховий аналіз

Мелодичні, інтервальні звороти з чіткими ознаками модально-ладової варіантності на основі мажоро-мінору (повторити голосом або на фортепіано).

Послідовність із 14–16 складених інтервалів з проявами мажоро-мінору, а також відхилень у споріднені тональності, “зсувів”, секвенцій (повторити голосом або на фортепіано після 3-х програвань).

В тісному розташуванні послідовності з відхиленнями та модуляціями у споріднені тональності у формі періоду, блюзу (15–17 акордів, повторити голосом або на фортепіано після 3-х програвань). В тісному розташуванні співставлення акордів на тритон та терцію, акордові еліптичні послідовності з рухом основних тонів на півтона, терцію, кварту-квінту та тритон (14–16 акордів; повторити голосом або на фортепіано після 3-х програвань).

В класичному академічному чотириголосі послідовності з 14–16 акордів з включенням септакордів II і VII ступенів з оберненнями (в обсязі періоду з наступним коментарем).

В акомпанементній фактурі акорди в основному виді, які ускладнені блюзовими, альтерованими, додатковими тонами з використанням співставлень на півтона, тритон та терцію з коментарем після 3-х програвань (у формі періоду, блюзу; 14–16 акордів).

Диктант

Одноголосся. Подальше ускладнення проявами модальності на основі мажоро-мінору, альтерованих та хроматичних акордів, еліптичних зворотів, “зсувів”, секвенцій, обумовлених гармонічною сіткою.

Двоголосся. Відхилення у споріднені тональності, різноманітні фігурації гармонічної сітки на фоні різних форм остінатного басу; хроматизація басового голосу; компліментарна ритміка; поліритмія.

Диктанти: інтервальні в широкому розташуванні (14–16 інтервалів); акордові в тісному розташуванні (14–16 акордів); п’ятиголосні гармонічні у формі періоду, блюзу з відхиленнями у споріднені тональності; гармонічні чотириголосні класичного типу в межах речення (10–12 акордів).

Сольфеджування

Одноголосся – мелодичний рух, який заснований на еліптичних послідовностях акордів на тритон, півтона та терцію; на переходах у неспоріднені тональності через секундові, терцієві “зсуви”, секвенції.

Двоголосся – відхилення у споріднені тональності, більш різноманітні форми взаємодії голосів; хроматизми у фігурації басового голосу.

Чотириголосся у типовому естрадно-джазовому варіанті викладення мелодії в акордовому складі з використанням блюзової гармонії (акорди в тісному або широкому розташуванні).

Творчі завдання

Імпровізації, створення багатоголосних побудов, блюзів; варіювання в умовах, які визначені викладачем.

VII семестр

Інтонаційні вправи

Мелодичні та інтервальні побудови з переходами у неспоріднені тональності через спільний тон, через домінантові терції, сексти, тритони, через характерні інтервали.

В тісному розташуванні тризвуки мажору-мінору, звороти з ними, раптові модуляції у неспоріднені тональності у формі періоду (18–20 акордів).

В тісному розташуванні мажорні септакорди на бVII, бVI, бIII ступенях мажору, мінорні септакорди II, III# та VI# ступенів мінору та звороти з ними.

В тісному розташуванні поступові акордові модуляції у неспоріднені тональності у формі періоду по цифровці педагога (18–20 акордів).

В класичному академічному чотириголосі акорди групи DD в каденціях, відхилення у споріднені тональності (по нотному тексту, 18–20 акордів).

Слуховий аналіз

В широкому розташуванні послідовність інтервалів (16–18) з переходами у неспоріднені тональності (повторити після трьох програвань).

В тісному розташуванні тризвуки та септакорди мажоро-мінору у зворотах та послідовностях (16–18 акордів) з повторенням на фортепіано після трьох програвань; акордові послідовності з відхиленнями та раптовими модуляціями у неспоріднені тональності у формі періоду (16–18 акордів, повторити після трьох програвань).

У класичному академічному чотириголосі DD в кадансових зворотах; відхилення у споріднені тональності (у формі періоду з наступним коментарем після трьох програвань).

В акомпанементній фактурі акорди в основному виді (ускладнені блюзовими, альтерованими та додатковими тонами) у відхиленнях у споріднені тональності; з використанням тризвуків мажоро-мінору, секвентних “зсувів” у неспоріднені тональності (у формі блюзу, з наступним коментарем після трьох програвань).

Диктант

Ускладнення та збільшення об’єму мелодії в одноголосі.

Двоголосся з проявами модального синтезу, розвинутої фігурації акордів з хроматизмами в басовому голосі; з транспонуючими секвенціями.

Чотириголосся гармонічного складу з акордами DD, відхиленнями у споріднені тональності в обсязі періоду, блюзу (16–18 акордів).

Сольфеджування

Подальше ускладнення одноголосся відхиленнями у неспоріднені тональності через спільний тон, проявами модальності, використанням транспонуючих секвенцій.

Поліметричні прояви у двоголосі з хроматизацією різноманітних фігурацій в басу, опорою на мажоро-мінорні та модально-гармонічні структури.

Чотириголосся акордового складу з відхиленнями у споріднені тональності (ансамблем).

Творчі завдання

Колективна імпровізація мелодій у формі періоду, де кожен студент співає одну фразу (з запам’ятовуванням і повторенням) по гармонічній сітці, тональному плану тощо.

VIII семестр

Інтонаційні вправи

Інтервальні побудови в широкому розташуванні з переходом у неспоріднені тональності через хроматичні інтервали в еліптичних зворотах, транспонуючих секвенціях.

У тісному розташуванні послідовності з мажорними септакордами ьVII, ьVI, ьIII ступенів мажору, мінорними септакордами II, III# та VI#

ступенів мінору в еліптичних зворотах та транспонуючих секвенціях (18–20 акордів). Поступові та раптові модуляції у неспоріднені тональності зі “зсувом” (18–20 акордів); транспонуючі секвенції з кроком на півтона, тон, терцію, тритон.

В класичному чотириголосі модуляції і переходи у неспоріднені тональності (оглядово, по нотному тексту 18–20 акордів).

Слуховий аналіз

Ускладнення гармонічного змісту у вивчених раніше формах роботи. В тісному розташуванні періоди з відхиленнями та раптовими модуляціями, зі “зсувами”, транспонуючими секвенціями, переходами у неспоріднені тональності (16–18 акордів, повторити на фортепіано після 3-х програвань).

В класичному чотириголосі періоди з модуляціями у споріднені тональності з наступним коментарем після 3-х програвань (16–18 акордів).

Диктант

Одноголосся з використанням транспонуючих секвенцій, засобів мажоро-мінору, модально-гармонічних структур.

Двоголосся з подальшим ускладненням мелодичної лінії, збільшенням її об’єму, більш розвинутої фігурації басового голосу.

Чотириголосся гармонічного складу в обсязі модуляційного або модулюючого періоду (18–20 акордів).

Сольфеджування

Вільне сольфеджування одноголосних зразків з власним використанням на фортепіано гармонічної сітки (з використанням мажорно-мінорних засобів, проявами модальності гармонічних структур).

Досить розвинуте двоголосся з проявами поліладовості та політональності дуєтом та за фортепіано.

Гармонічне чотириголосся в хоральній фактурі або в її джазовому варіанті з відхиленнями та модуляціями у неспоріднені тональності (ансамблем).

Творчі завдання

Складання (імпровізація) блюзів та інших побудов з визначеним завданням.

Контроль та облік успішності

З метою визначення повноти та міцності навичок, набутих в курсі сольфеджіо, проводяться контрольні уроки, заліки та іспит.

Терміни проведення іспитів та кількість контрольних уроків визначені навчальним планом, затвердженим Міністерством культури і мистецтв України. На денному відділенні іспит проводиться у VIII семестрі, в III та V семестрах – диференційовані заліки, а в інших – контрольні уроки (всього – 5).

Після закінчення кожного семестру викладач виставляє підсумкову оцінку успішності студента на підставі оцінок поточного обліку знань, незалежно від того, чи є в даному семестрі іспит із сольфеджіо, чи немає.

При проведенні іспиту з предмета сольфеджіо передбачаються відповіді в усній та письмовій формах. Письмові роботи проводяться у навчальний час, відведений на вивчення даного предмета (найчастіше на останніх заняттях за навчальним планом).

Залікові та іспитові вимоги

На диференційованому заліку в кінці III семестру студент повинен:

1. Записати:

- одноголосний диктант з 8 (12) тактів (наприклад: Б. Копелевич. Музичні диктанти. Естрада і джаз, №№ 101, 117; М. Серебряний. Диктанти на основі естрадної і джазової музики, №№ 61, 69), час написання – 20–25 хвилин, 12 програвань;
- двоголосний диктант (наприклад: Б. Копелевич. Музичні диктанти №№ 276, 282; М. Серебряний. Диктанти на основі естрадної і джазової музики, №№ 136, 137), час написання – 20–25 хвилин, 10–12 програвань;
- акордову послідовність у вигляді цифровки (в тісному розташуванні), 10–12 акордів, 3 програвання.

2. Проспівати вправи:

- від звуку вгору та вниз звукоряди гам, інтервали та акорди в тісному розташуванні;
- від звуку – інтервали та акорди з різними варіантами розв'язань;
- в тональності – окремі ступені, інтервали та акорди з розв'язанням, групи інтервалів і акордів, інтервальні та акордові послідовності по цифровці в тісному розташуванні (12–14 співзвуч);
- в тональності – імпровізувати мелодичні фрази або речення з визначеним інтонаційним та метро-ритмічним змістом.

3. Визначити на слух:

- ступені ладу, окремі інтервали та акорди, відрізки гам, повторити з назвою звуків короткі мелодичні звороти, інтервальні та акордові послідовності в тісному розташуванні з 10–12 співзвуч (одне-три програвання).

4. Проспівати:

- по нотах з листа одноголосся академічного стилю (наприклад: збірник А. Островського, С. Соловйова, В. Шокіна. Сольфеджіо, випуск II, №№ 9, 25);
- транспонуючи на секунду (наприклад: той же збірник, № 5);
- по нотах з листа одноголосся естрадно-джазового стилю із власним супроводом (наприклад: М. Серебряний. Сольфеджіо на ритмоінтонаційній основі сучасної естрадної музики, ч. I, №№ 175, 154);
- двоголосся дуєтом (наприклад: І. Способін. Сольфеджіо, ч. I, № 22);
- двоголосся з грою другого голосу на фортепіано (наприклад: той же збірник, № 15).

На диференційованому заліку в кінці V семестру студент повинен:

1. Записати:

- одноголосний диктант (наприклад: Б. Копелевич, №№ 144, 150; М. Серебряний, №№ 84, 85), 20–25 хвилин, 8–10 програвань;
- двоголосний диктант (наприклад: Б. Копелевич, №№ 299, 294; М. Серебряний № 152), 20–25 хвилин, 10–12 програвань;
- акордову послідовність у вигляді цифровки з відокремленим записаним басом (14–16 акордів в тісному розташуванні, 3 програвання).

2. Проспівати вправи:

- альтеровані ступені з розв'язанням;
- акордові тони в блюзових гармоніях;
- від звуку вгору і вниз інтервали та акорди тісно та в широкому розташуванні з розв'язанням;
- в тональності окремі інтервали та акорди з розв'язанням;
- інтервальні та акордові послідовності по цифровках (з грою декількох голосів, 14–16 співзвуч);
- імпровізацію мелодії з хроматизмами та рухом на основі еліптичних по слідовностей акордів.

3. Визначити на слух:

- альтеровані та блюзові тони у складі акордів та самі акорди;
- складну мелодичну фразу, інтервальну послідовність з 14–16 співзвуч з модуляціями у споріднені тональності, альтераціями;
- гармонічну послідовність з акордами блюзової гармонії в широкому розташуванні (14–16 акордів) з коментарем (після 3-х програвань).

4. Проспівати по нотах з листа:

- мелодію естрадно-джазового стилю з власним супроводом (наприклад: М. Серебряний, ч. II №№ 44, 47);
- мелодію академічного стилю (наприклад: М. Серебряний, ч. II №№ 42, 43);
- мелодію з транспозицією (наприклад: М. Серебряний, ч. II №№ 5, 34);
- двоголосся дуєтом (наприклад: І. Способін, № 37; М. Серебряний, ч. I, №№ 54, 53);
- двоголосний приклад із грою іншого голосу (наприклад: І. Способін, № 28).

На іспиті в кінці VIII семестру студент повинен:

1. Записати:

- одноголосний диктант (наприклад: Б. Копелевич, №№ 235, 226; М. Серебряний, №№ 102, 101), 20–25 хвилин, 8–10 програвань;
- двоголосний диктант (наприклад: Б. Копелевич, №№ 313, 314; М. Серебряний №№ 166, 171), 20–25 хвилин, 10–12 програвань;
- акордову послідовність у вигляді цифровки з відокремленим записаним басом (16–18 акордів, 3 програвання).

2. Проспівати вправи:

- від звуку і в тональності окремі інтервали, акорди з альтераціями, блюзовими, додатковими тонами (із розв'язанням);
- інтервальні послідовності із відхиленнями (18–20 інтервалів);
- акордові періоди за цифровою, що включають акорди мажоромінору, еліптичні звороти, транспонуючі секвенції, “зсуви”(18–20 акордів) із співом по вертикалі (в тісному розташуванні);
- послідовність в класичному гармонічному чотириголоссі з 18–20 акордів (спів по вертикалі або басового голосу з грою інших голосів).

3. Визначити на слух:

- альтеровані, блюзові акорди з додатковими тонами;
- послідовність інтервалів (16–18 співзвуч) із модуляцією у неспоріднену тональність з коментарем після 3 програвань;
- послідовність в широкому розташуванні з акордами мажоромінору, транспонуючими секвенціями, еліптичними зворотами, “зсувами” (з коментарем після 3-х програвань; 16–18 співзвуч);
- послідовність у класичному гармонічному чотириголоссі з відхиленнями у споріднені тональності з наступним коментарем після 3 програвань (16–18 акордів).

4. Проспівати по нотах з листа:

- мелодію естрадно-джазового стилю з власним супроводом (наприклад: М. Серебряний, ч. II №№ 141, 144);
- двоголосся дуєтом (наприклад: І. Способін, № 71);
- двоголосся з грою іншого голосу (наприклад: І. Способін, № 48);
- чотириголосся ансамблем (наприклад: Дж. Блюм. Гармонічне сольфеджіо, №№ 61, 67).

Структура екзаменаційного білета

Білет для кожного іспиту пропонується складати за наступною схемою у відповідності зі змістом предмета та іспитовими вимогами.

Білет №

I. Інтонаційні вправи:

1. Проспівати від звуку (звукоряди, інтервали, акорди з розв'язаннями).
2. Проспівати в тональності (інтервальні та акордові послідовності з імпровізаціями на них).

II. Слуховий аналіз:

1. Окремі гами, ступені, інтервали, акорди (та окремі тони), звороти.
2. Послідовності.

III. Проспівати з листа:

1. Одноголосся.
2. Двоголосся з грою другого голосу на фортепіано.
3. Двоголосся (чотириголосся) ансамблем.

При складанні білетів треба намагатися повністю відбити в них іспитові вимоги, зміст предмета, різноманітність форм роботи при

обмеженій кількості пунктів кожного білета. Для цього необхідно розподілити іспитовий матеріал таким чином, щоб у кожному білеті були враховані основні розділи і форми курсу сольфеджіо: слуховий аналіз, повторення на фортепіано, сольний та ансамблевий спів, спів із власним супроводом і таке інше.

Міждисциплінарні зв'язки

Основою якісного засвоєння курсу сольфеджіо є знання та навички з предметів теоретичного циклу: теорії музики і особливо гармонії, зокрема, естрадно-джазової, де більшість вправ виконується за фортепіано. Таким чином, предмет фортепіано набуває значення майже фахового. В той же час, фах і суто фахові дисципліни, такі як ансамбль, оркестровка, мають бути використані в сольфеджіо, особливо при виконанні багатоголосся, записаних диктантів, або при записі тембрових диктантів. Така організація роботи повинна бути як у повсякденній праці, так і у формах контролю. Оскільки пісенно-жанровою основою естрадно-джазового сольфеджіо є найбільш популярні твори світової естради та джазу, то їх ефективно використання можливе лише при певних знаннях музичної літератури.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів (диктант)

Рівні навчальних досягнень	Критерії		
	За 5-бальною системою	За 12-бальною системою	
I. Початковий	2-	1	Студент написав окремі ноти диктанту без ритмічного оформлення та без гармонічної сітки.
	2	2	Студент написав менше однієї фрази, без гармонічної сітки.
	2+	3	Студент написав початок і каденцію диктанту, або написав одну фразу та окремі елементи гармонічної сітки.

II. Середній	3-	4	Студент написав менше половини диктанту та менше половини гармонічної сітки.
	3	5	Студент правильно написав половину диктанту з гармонічною сіткою.
	3+	6	Студент написав більше половини диктанту, допустив 2-3 помилки.
III. До-статній	4-	7	Студент написав диктант з 3 помилками.
	4	8	Студент написав диктант з 2 помилками.
	4+	9	Студент написав диктант з 1 помилкою або 2-3 неточностями.
IV. Ви-сокий	5-	10	Студент написав диктант з 2 неточностями.
	5	11	Студент написав диктант з 1 неточністю.
	5+	12	Студент бездоганно написав диктант.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів (усна відповідь)

Рівні навчальних досягнень	Критерії		
	За 5-бальною системою	За 12-бальною системою	
I. Початковий	2-	1	Студент тільки з допомогою викладача може розпізнати і назвати окремі елементи музичної мови, інтонаційні та слухові навички відсутні.
	2	2	Студент не справляється з запропонованим навчальним матеріалом, тільки з допомогою викладача або підручника виконує завдання.
	2+	3	Виконання студентом основних форм не відповідає програмним вимогам. У відповіді студент демонструє низький рівень знань та відсутність професійних навичок.

II. Середній	3-	4	Студент демонструє невпевнене виконання усіх форм роботи, робить багато суттєвих помилок.
	3	5	Студент задовільно справляється з усіма формами роботи, але допускає суттєві помилки, які виправляє лише з допомогою викладача.
	3+	6	Студент частково володіє вивченим матеріалом, виявляє наявність навичок сольфеджіо, але допускає окремі помилки у відповіді.
III. Достатній	4-	7	Студент володіє навичками сольфеджіо, справляється з різними формами роботи, але допускає окремі помилки, які може виправити самостійно.
	4	8	Студент добре і впевнено виконує всі форми роботи, але допускає у відповіді окремі неточності.
	4+	9	Студент демонструє впевнені міцні знання і навички з сольфеджіо, але в окремих формах роботи допускає неточності, які виправляє самостійно.
IV. Високий	5-	10	Студент виявляє якісні знання і навички з сольфеджіо, але відповідає в дуже повільному темпі.
	5	11	Студент демонструє відмінну якість знань та умінь з сольфеджіо.
	5+	12	Студент виявляє бездоганне володіння знаннями і уміннями з усіх форм роботи сольфеджіо, демонструє творчий підхід до виконання завдань.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Одноголосне сольфеджіо

1. *Агаджанов А.* Курс сольфеджіо. Вып. I. – М.: Музыка, 1965. – 164 с.
2. *Агаджанов А.* Курс сольфеджіо. Вып. II. – М.: Музыка, 1973. – 224 с.
3. *Драгомиров П.* Учебник сольфеджіо. – М.: Музыка, 1963. – 60 с.
4. *Калмыков Б., Фридкин Г.* Сольфеджіо. – М.: Музыка, 1987. – 144 с.
5. *Копелевич Б.* Сольфеджіо: Учебно-методическое пособие для учащихся музыкальных училищ (эстрадные специализации). – М.: Государственный музыкально-педагогический институт имени Гнесиных, 1976, – 56 с.
6. *Ладухин Н.* Одноголосное сольфеджіо. – М.: Музыка, 1965. – 32 с.
7. *Островский А., Соловьев С., Шокин В.* Сольфеджіо. Примеры из полифонической литературы. – М.: Музыка, 1985. – 144 с.
8. *Павлюченко С.* Етюди для співу – К.: Музична Україна, 1974. – 84 с.
9. *Рубец А.* Одноголосное сольфеджіо. – М.: Музыка, 1981. – 88 с.
10. *Серебряный М.* Сольфеджіо на ритмоинтонационной основе современной эстрадной музыки. – К.: Музична Україна, 1987. – 128 с.
11. *Серебряный М.* Сольфеджіо на ритмоинтонационной основе современной эстрадной музыки. Ч. 2. – К.: Музична Україна, 1991. – 192 с.

Багатоголосне сольфеджіо

1. *Агаджанов А., Блюм Д.* Сольфеджіо. Примеры из полифонической литературы. – М.: Музыка, 1972. – 222 с.
2. *Агаджанов А.* Курс сольфеджіо. Вып. III. – М.: Музыка, 1985. – 144 с.
3. *Блюм Д.* Гармоническое сольфеджіо. – М.: Советский композитор, 1991. – 80 с.
4. *Калмыков Б., Фридкин Г.* Сольфеджіо. Ч. 2. – М.: Музыка, 1972. – 110 с.
5. *Качалина Н.* Сольфеджіо. Вып. III. – М.: Музыка, 1991. – 96 с.

6. *Рукавишников В., Слетов В., Хвостенко В.* Сольфеджио. Двухголосие. – М.: Музгиз, 1962. – 176 с.
7. *Рукавишников В., Слетов В., Хвостенко В.* Сольфеджио. Трехголосие. – М.: Музгиз, 1962. – 208 с.
8. *Серебряный М.* Сольфеджио на ритмоинтонационной основе современной эстрадной музыки – К.: Музична Україна, 1987. – 128 с.
9. *Серебряный М.* Сольфеджио на ритмоинтонационной основе современной эстрадной музыки. Ч. 2. – К.: Музична Україна, 1991. – 192 с.
10. *Соколов В.* Многоголосное сольфеджио. – Музгиз, 1962. – 80 с.
11. *Способин И.* Сольфеджио. Двухголосие и трехголосие. – М.: Музыка, 1977. – 136 с.

Диктанты

1. *Копелевич Б.* Музыкальные диктанты. Эстрада и джаз. – М.: Музыка, 1990. – 224 с.
2. *Ладухин Н.* 1000 примеров музыкального диктанта. – М.: Музыка, 1981. – 88 с.
3. *Лопатина И.* Гармонические диктанты – М.: Музыка, 1987. – 160 с.
4. *Лопатина И.* Сборник диктанатов. – М.: Музыка, 1985. – 128 с.
5. *Милка Э., Шевченко К.* Гармонічне сольфеджіо. – К.: Музична Україна, 1978. – 136 с.
6. *Резник М.* Музыкальные диктанты – М.: Музыка, 1971. – 252 с.
7. *Серебряный М.* Диктанты на основе эстрадной и джазовой музыки – К.: Музична Україна, 1989. – 136 с.

Додаткова література

1. *Бриль И.* Практический курс джазовой импровизации. – М.: Музыка, 1979. – 112 с.
2. *Симоненко В.* Мелодии джаза. Антология. – М.: Музыка, 1979. – 392 с.
3. *Чугунов Ю.* Гармония в джазе. – М.: Музыка, 1980. – 144 с.